

„Wychowanie w Rodzinie” t. XVIII (2/2018)

nadesłany: 10.10.2018 r. – przyjęty: 03.12.2018 r.

Olga ZAMECKA-ZALAS*

**Rola rodziców i szkoły w edukacji dzieci
na emigracji na przykładzie Polskiej Szkoły
Przedmiotów Ojczystych im. Tadeusza Kościuszki
w Londynie**

The role of parents and the school in the education
of child-expatriates following the example
of The Tadeusz Kościuszko Polish School of Native Subjects

Streszczenie

Cel: Celem artykułu jest przybliżenie dziejów Polskiej Szkoły Przedmiotów Ojczystych im. Tadeusza Kościuszki w Londynie oraz zwrócenie uwagi na rolę nauczycieli i rodziców w podtrzymywaniu tradycji, i kultury polskiej w edukacji dzieci, i młodzieży polskiej na emigracji.

Metody: W celu realizacji problemu badawczego, zastosowano metodę monograficzną, krytykę analizy dokumentów i dotychczasowego piśmiennictwa w tym zakresie. Techniki, które zastosowano to analiza wewnętrzna i zewnętrzna dokumentów, analiza jakościowa i ilościowa oraz analiza formalna dokumentów.

Wyniki: Rezultatem przeprowadzonych badań jest przedstawienie historii ponad 60-letniej działalności Polskiej Szkoły Przedmiotów Ojczystych im. T. Kościuszki w Londynie, jednej z największych szkół tego typu w Europie. Prezentacja różnych

* e-mail: ozalas@op.pl

Instytut Nauk Pedagogicznych, Wydział Nauk Społecznych, Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach, Filia w Piotrkowie Trybunalskim, ul. Słowackiego 114/118, 97-300 Piotrków Trybunalski, Polska. ORCID: 0000-0002-3005-3125.

formy współpracy kadry pedagogicznej i rodziców w procesie wychowania narodowego i edukacji dzieci, której celem jest utrzymanie polskości, zapewnienie dzieciom i młodzieży podstaw języka polskiego, przekazanie wiedzy o historii i geografii Polski oraz wpojenie miłości do ojczyzny, jej kultury, tradycji oraz wychowanie młodego pokolenia.

Wnioski: Wielką zasługą szkoły jest fakt wychowania kilku pokoleń młodych Polaków, urodzonych i wykształconych w Anglii, wrośniętych w społeczeństwo angielskie, ale świadomych swoich korzeni, swoich więzi z polskością i dumnych ze swojego pochodzenia. Szkoła poszerza horyzonty swoich wychowanków i pielęgnuje polskie tradycje, przekazuje dziedzictwo kulturowe, historię, język i religię, uczestnicząc w obchodach z okazji świąt narodowych, uroczystości patriotycznych, prelekcjach i wykładach historycznych. Wysoko wykwalifikowane grono nauczycielskie naucza języka polskiego, historii, geografii Polski i religii oraz wychowuje uczniów w duchu wiary katolickiej. Oddani swojej pracy rodzice, wchodzący w skład Zarządu Koła Rodzicielskiego, wspomagają pracę nauczycieli i kierownictwo placówki. Szkoła cały czas się rozwija i zapewnia uczniom i nauczycielom jak najlepsze warunki do osiągania kolejnych sukcesów.

Słowa kluczowe: wychowanie ojczyznie, rodzice, dzieci, emigracja, szkoła przedmiotów ojczyznych.

Abstract

Aim: The aim of the article is to present the history of the Polish Tadeusz Kosciuszko School of Homeland subjects in London and to draw attention to the roles of teachers and parents in upholding Polish tradition and culture in the education of Polish children and young persons in exile.

Methods: In order to implement the research, a monographic method, criticism of the analysis of documents and previous literature in this area was applied. The techniques used included internal and external analysis of documents, qualitative and quantitative analysis and formal analysis of documents.

Results: Presentation of various forms of cooperation between the teaching staff and parents in the process of national education and children's education, the aim of which is to maintain Polishness, provide children and young persons with the basics of the Polish language, transfer knowledge about the history and geography of Poland and instil love for the homeland, its culture, traditions and the raising of the younger generation.

Conclusions: The great merit of the school is the fact that several generations of young Poles, born and educated in England, enriched in English society, but aware of their roots, their ties with Polishness and proud of their origin, have been brought up. The school broadens the horizons of its pupils and cultivates Polish traditions, communicates cultural heritage, history, language and religion, takes part in celebrations on the occasion of national holidays, patriotic celebrations, lectures and historical lectures. A highly qualified teaching staff teaches the Polish language, history and geography of Poland and religion, and educates students in the spirit of the Catholic faith. Dedi-

cated parents who are members of the Board of the Parental Association support the work of teachers and the management of the institution. The school continues to develop and provides the best possible conditions for students and teachers to achieve further successes.

Keywords: mother tongue, parents, children, emigration, mother tongue school.

Wprowadzenie

Po zakończeniu II wojny światowej przed emigracją polską w Wielkiej Brytanii stało wiele trudnych zadań, obok troski o byt materialny, najważniejszą kwestią stało się wychowanie młodego pokolenia w duchu patriotycznym. Polscy emigranci polityczni, zakładali instytucje i organizacje służące intelektualnym, wychowawczym i kulturalnym potrzebom uchodźczego społeczeństwa¹. Na łamach prasy emigracyjnej toczyła się dyskusja dotycząca wychowania ojczystego dzieci i młodzieży:

„[...] na emigracji żadne dziecko polskie nie powinno zostać samotne w sferze działania obcego środowiska”².

„Troska wszystkich rodziców na emigracji o umieszczenie dziecka w szkole oraz zapewnienie mu ukończenia jej z jak najlepszym wynikiem wysuwa się na czoło zagadnienia wychowania. Pojęcie to niezwykle szerokie obejmuje całokształt wysiłków rodziny, kościoła, społeczeństwa i państwa [...]. Środowisko każdej emigracji, niezależnie od jej charakteru politycznego, czy gospodarczego winno dbać o wychowanie narodowe swoich dzieci, w oparciu o wartości kultury narodowej i przeszłości kraju macierzystego”³.

Zdawano sobie sprawę z obowiązków wobec dzieci i młodzieży pozbawionej dostępu do polskiej szkoły. Polska szkoła była niezbędną do kontynuowania nauki przez młodzież nie znającą najczęściej języków obcych, ponadto, zapewniała utrzymanie więzów z polskością i podejmowana była jako czynnik, który utrudni bądź uniemożliwi „rozpłynięcie się” młodego pokolenia w obcym kraju. Biorąc pod uwagę fakt, że dzieci i młodzież podlegały przymusowi szkolnemu

¹ O. Zamecka-Zalas, *Współpraca rodziny i szkoły w zakresie wychowania ojczystego dziecka w szkołach sobotnich w Wielkiej Brytanii*, [w:] O. Zamecka-Zalas, I. Kiełtyk-Zaborowska (red.), *Obraz rodziny i szkoły w ujęciu interdyscyplinarnym*, Naukowe Wydawnictwo Piotrkowskie, Piotrków Trybunalski 2016, s. 281; Zob.: O. Zamecka-Zalas, *Pedagogicy – zasłużeni dla zachowania tożsamości narodowej Polaków na uchodźstwie po II wojnie światowej (na przykładzie organizacji Polska Macierz Szkolna)*, [w:] A. Ładyżyński, M. Piotrowska, M. Kasprzak (red.), *Dom rodzinny w doświadczeniu (auto)biograficznym*, Instytut Pedagogiki Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2017, s. 201–202.

² J. Mękarcka, *Walka o środowisko wychowawcze*, „Orzeł Biały” 1948, nr 18(304), s. 3.

³ M. Gołowski, *Wychowanie ojczyste na emigracji*, „Wychowanie Ojczyste” 1956, z. 3, s. 3.

kraju osiedlenia, uznano, że najlepsze i dość powszechnie stosowane będzie tzw. szkolnictwo sobotnie, czyli nieobowiązkowa nauka w szkołach sobotnich (zwanym też szkołami nauczania przedmiotów ojczystych), obejmująca przede wszystkim naukę języka polskiego, historii i geografii Polski oraz religii⁴. Na terenie Wielkiej Brytanii utworzono sieć szkół sobotnich, zorganizowaną przez Związek Nauczycielstwa Polskiego Zagranicą, przy wsparciu Polskiej Macierzy Szkolnej i Stowarzyszenia Polskich Kombatantów⁵.

Polska Szkoła Przedmiotów Ojczystych im. Tadeusza Kościuszki w Londynie

W 1950 roku, z inicjatywy proboszcza księdza Adama Wróbla, powstała z pomocą mieszkających na Ealingu Polaków parafia polska, następnie jedna z najstarszych szkół sobotnich – Szkoła Przedmiotów Ojczystych im. Tadeusza Kościuszki. Szkołę umieszczono w domu parafialnym „Homefield Social Club” w opactwie Ojców Benedyktynów na St. Stephen’s Avenue⁶. Zaistniała dzięki pomocy garstki ludzi, których celem było przekazanie umiłowania do Polski dzieciom emigrantów, którzy po II wojnie światowej zmuszeni byli pozostać w Wielkiej Brytanii jako uchodźcy polityczni. Tam kontynuowali walkę o wolną i niepodległą Ojczyznę⁷.

Pierwsze zajęcia lekcyjne zorganizowane zostały przez ww. proboszcza ks. Wróbla. W końcu 1950 roku zatrudniono nauczycielkę Janinę Chwalibogowską, która prowadziła zajęcia z 19 uczniami, tworzącymi jedną klasę. W rok później zorganizowano już dwie klasy z 30 uczniami. W 1951 roku ks. Wróbel odszedł z Ealingu, a kierownikiem szkoły został ks. kanonik Henryk Kornacki. Wsparcia udzieliło mu Zgromadzenie Sióstr Zmartwychwstanek, z którego dołączyła siostra Katarzyna i objęła nauczanie religii⁸. Fundusze na prowadzenie szkoły pochodziły z wielu źródeł, m.in. od rodziców uczniów 2 Korpusu, ze zbiórek parafialnych i ze Związku Nauczycielstwa Polskiego na obczyźnie. W 1952 roku otrzymano program edukacji od Polskiej Macierzy Szkolnej, który stał się podstawą planowania programu nauczania⁹.

⁴ R. Habielski, *Życie społeczne i kulturalne emigracji*, Biblioteka WIEZI, Warszawa 1999, s. 181.

⁵ T. Radzik *Szkolnictwo polskie w Wielkiej Brytanii po drugiej wojnie światowej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 1991, s. 204; A. Podhorodecka, *W służbie oświaty. 50 lat Polskiej Macierzy Szkolnej 1953–2003*, Polska Macierz Szkolna, Londyn 2003, s. 202.

⁶ A. Podhorodecka, *Ostatnie dziesięciolecie. Historia Polskiej Macierzy Szkolnej 2013–2013*, Polska Macierz Szkolna, Londyn 2013, s. 126.

⁷ Instytut Polski i Muzeum im. gen. Sikorskiego w Londynie (dalej: IPMS). Archiwum, Zespół: Szkoła Przedmiotów Ojczystych im. Tadeusza Kościuszki Ealing, Kol. 721/14. Apel.

⁸ Tamże.

⁹ N. Staniaszek, M. Bniński, A. Rumun, A. Ryland (red.), *60 lat Polskiej Sobotniej Szkoły Przedmiotów Ojczystych im. T. Kościuszki. Ealing, Londyn, UK*, Polish Parent’s Association, Londyn 2010, s. 6.

Nauka w szkole przedmiotów ojczystych poprzedzona była przedszkolem. Do przedszkola przyjmowano dzieci w wieku około 3,5 lat, do którego uczęszczały dwa lata. Zajęcia w przedszkolu polegały na zabawie, nauce polskich piosenek, przygotowaniu do szkoły. Nauka w szkole rozpoczynała się w wieku 5 lat i podzielona była na poziomy: poziom elementarny młodszych 5–6 lat, poziom elementarny starszych 6–7 lat, poziom początkowy wiek 7–9 lat, poziom średni 9–11 lat i poziom wyższy 11–13 lat¹⁰. Na poziomie elementarnym dzieci uczyły się czytania, pisania i mówienia po polsku, uczęszczały na lekcje tańca i śpiewu, podczas których uczyły się polskich piosenek i tańców regionalnych. Brały udział w tradycyjnych zabawach i grach, słuchały opowiadań o tradycji i kulturze narodowej. Ponadto, dzieci mogły uczęszczać na zajęcia chóru szkolnego. Prowadzono również w co drugą sobotę lekcje religii, często było to jedyne systematyczne uświadamianie w sprawach wiary i obyczajów, jeżeli dziecko nie chodziło do angielskiej szkoły katolickiej¹¹.

Nauka na poziomie początkowym polegała na dalszej nauce języka polskiego poprzez ćwiczenia i czytanki. Pomocną literaturą było czasopismo „Dziatwa”, wydawane przez Polską Macierz Szkolną. Wprowadzano legendy, opowiadania historyczne i geograficzne o miastach, rzekach, morzu, górach i zwyczajach. Poziom średni wprowadzał do nauczania geografii Polski z mapami i historię oraz kontynuował nauczanie języka polskiego. Poziom wyższy obejmował przedmioty z poziomu średniego, tylko z rozszerzeniem i pogłębieniem materiału¹².

Prowadzenie szkoły wymagało ogromnego zaangażowania rodziców, którzy udzielali się społecznie. W tym celu organizowali cztery razy w roku zebrania, aby omawiać sprawy szkoły. W okresie świątecznym inicjowali uroczystości, a dwa razy do roku zabawy jesienną i karnawałową¹³. 19 września 1952 r. podczas zebrania grona rodziców zgłoszono potrzebę zorganizowania rodziców, w celu zapewnienia stałej opieki nad szkołą sobotnią.

„W tym celu powołano Komisję Organizacyjną Komitetu Rodzicielskiego w składzie: przewodniczący J. Juhre, członkowie: panie D. Archutowska, H. Moszczyńska, panowie A. Treszka, J. Sawicki i przedstawiciele harcerstwa p. Herzeg. [...] funkcje sekretarza przejęła p. Archutowska, a funkcje skarbnika p. Sawicki.

Zadania komisji były: a) przygotowanie Walnego Zebrania rodziców, b) doradne zaopiekowanie się szkołą, ad.a./1. Przedyskutowanie i przyjęcie projektu

¹⁰ *Program nauki w szkołach przedmiotów ojczystych na szczeblu szkoły powszechnej. Wydanie trzecie zmienione*, Wydział Oświaty i Wychowania, Londyn 1955, s. 6.

¹¹ L.K. Tangl, *Program szkoły*, [w:] *Jakie korzyści daje polska szkoła Twojemu dziecku, Polska Szkoła im. T. Kościuszki w Londynie utrzymywana przez Komitet Rodzicielski Polskiej Macierzy Szkolnej*, Londyn 1976.

¹² *Program nauki w szkołach...*, dz. cyt., s. 6.

¹³ *60 lat Polskiej Sobotniej Szkoły...*, dz. cyt., s. 6.

statutu. 2. Rozwinięte akcje zbierania adresów rodziców w wieku szkolnym. 3. Prośbienie księdza proboszcza o poinformowanie. 4. Opracowano porządek w.z.. 5. Ogłoszono w Dzienniku w.z. 6. Rozesłano zawiadomienia i statuty do rodziców. ad.b./1. Na prośbę nauczycielki pani Chwalibogowskiej o pomoc w nadzorowaniu dzieci w czasie przerw, nauczyciele pełnili dyżury w szkole¹⁴.

W związku z rosnącą liczbą uczniów szkoła zmuszona była zmienić siedzibę z dotychczasowej w opactwie Benedyktynów Homefield Social Club przy St. Stephen's Avenue, gdzie nauka odbywała się w jednej tylko sali, a dzieci były w wieku od 5 do 10 lat. Komisja Organizacyjna Komitetu Rodzicielskiego postanowiła znaleźć większy lokal, który umożliwiłby podział na grupy¹⁵. Dzięki pomocy oo. Benedyktynów od 1953 roku szkoła mieściła się w St. Gregory's School, Woodville Road W5¹⁶.

W 1955 roku powstał pierwszy Komitet Rodzicielski, którego prezesem został Jerzy Maramaros. Dwa lata później Kuźnicki założył bibliotekę szkolną, która istnieje do dziś. Przez następne lata szkoła bardzo się rozwinęła, ilość uczniów wzrosła i w roku szkolnym 1960/1961 przeniesiono szkołę do Grange School, Church Place W5¹⁷. Na początku lat 60. było już 170 uczniów w 7 klasach, których uczyło 9 nauczycieli. W tym czasie rozpoczęto przygotowania do tzw. „małej matury z języka polskiego”, na poziomie angielskiego „Ordinary Level”. W latach 1964/1965 kierownikiem szkoły został Józef Tangl¹⁸. Alicja Harasimow, nauczycielka i kierowniczką szkoły w latach 1994–2003, tak wspomina początki swojej pracy i kierownika Tangla:

„[...] Początki nie były łatwe. Szkoła była dość duża (uczęszczało do niej 160 uczniów, których uczyło dziesięciu nauczycieli), ale brakowało jej stabilności; w pierwszym roku mieliśmy trzech kierowników. Po dwóch latach kierownikiem szkoły został Kazimierz Tangl, który był nauczycielem z prawdziwego zdarzenia. Od tej chwili rozpoczął się okres rozkwitu i stabilizacji w dziejach szkoły. Tangl był matematykiem i miał cudowny zmysł organizacyjny. Postawił szkołę na wysokim poziomie, a współpraca z nim była samą przyjemnością. Pan Tangl był kierownikiem przez następne 23 lata, a po jego śmierci kierownictwo przejęła Pani Magdalena Tangl, która uczyła w szkole¹⁹.”

W 1965 roku 260 uczniów pobierało naukę w 11 klasach. Wzrosła liczba uczniów zdających „małą maturę z języka polskiego”. W szkole organizowano

¹⁴ IPMS. Archiwum, Zespół: Szkoła Przedmiotów Ojczystych im. Tadeusza Kościuszki Ealing, Kol. 721/14. Sprawozdanie z działalności Komisji Organizacyjnej Komitetu Rodzicielskiego Parafii Ealing.

¹⁵ Tamże.

¹⁶ E. Adamiak-Pawelec, *Leksykon nauczycieli polskich szkół przedmiotów ojczystych w Londynie w latach 1950–2010*, Wydawnictwo Norbertinum, Lublin 2012, s. 25.

¹⁷ *60 lat Polskiej Sobotniej Szkoły...*, dz. cyt., s. 7.

¹⁸ Tamże.

¹⁹ Tamże, s. 26.

akademii, występy, zawody sportowe, rekolekcje. Odbывwały się lekcje tańca, które przybliżały dzieciom narodowe tańce polskie. Dwa razy do roku organizowano kostiumowe poranki sceniczne. Wzrost liczby uczniów spowodował, że szkoła musiała kolejny raz zmieniać swoją siedzibę. Od 1965 roku przeniosła się na Ealing Grammar School na Ealing Green. W roku 1967/68, z inicjatywy Prezesa Koła Rodzicielskiego Jerzego de Berga, szkoła przyjęła imię Tadeusza Kościuszki, co jeszcze bardziej podkreśliło jej więź z polską historią i tradycjami. W roku 1967 do grona pedagogicznego dołączył nauczyciel śpiewu Jacek Rumun, który wyłonił chór 45 „słowików”. Inauguracyjnym występem chóru była Akademia Trzeciomajowa, którą zorganizowała Polska Macierz Szkolna w Westminster Cathedral Hall w 1968 roku²⁰.

Na 20-lecie szkoły w 1970 roku rodzice wraz z Komitetem Rodzicielskim pod kierunkiem A. Poloczka zorganizowali uroczystą akademię. Młodzież przygotowała inscenizację noweli Marii Dąbrowskiej *Marcin Kozera*²¹. Od tego czasu datuje się ukazywanie komunikatów szkolnych pod nazwą „Wiadomości Szkolne”, wydawanych kilka razy w roku szkolnym, które informowały rodziców o najważniejszych wydarzeniach i pomagały nawiązać kontakt między rodzicami, nauczycielami i zarządem. Ważnym wydarzeniem na początku lat 70. było unowocześnienie Statutu Koła Rodzicielskiego. Nowy Statut regulował życie szkoły i jej prowadzenie. Został wypracowany pod przewodnictwem Z. Pichety, ówczesnego Prezesa Koła Rodzicielskiego²².

W latach 70. uczono 400–450 uczniów. Do pracy nauczycielskiej w szkole przyszli po raz pierwszy absolwenci. Wprowadzono nagradzanie pucharami uczniów za najlepsze osiągnięcia w nauce. Dzieci uczestniczyły w konkursach międzyszkolnych, a za konkurs „kopernikowski” szkoła otrzymała wyróżnienie od Polskiej Macierzy Szkolnej. Młodzież redagowała gazetkę szkolną. Podczas ferii zimowych i wielkanocnych odbywały się zabawy i podwieczorki dla dzieci. Obchodzono święta kościelne, m.in. Święto Chrystusa Króla i Matki Boskiej Gromnicznej. Ważnym wydarzeniem były dni sportu na Popes Lane „Playing Field”, w których brali udział uczniowie, rodzice i nauczyciele²³.

Z okazji 25-lecia w 1975 roku odbyła się uroczysta akademia, na której przedstawiono inscenizację *Ody do Młodości* Adama Mickiewicza. Przygotowano historię Polski średniowiecznej w formie inscenizacji i wystawę. W Orchard Hall odbył się bal. Wydana została pamiątkowa jednodniówka oraz napisano piosenki jubileuszowe m.in.

²⁰ Tamże, s. 7.

²¹ Tamże.

²² K. Stoliński, *Zarys działalności szkoły w latach 1951–1976*, [w:] *Jakie korzyści daje polska szkoła...*, dz. cyt., s. 13; Zob.: L.R. Jasińczyk-Krajewski, *Bezdroża rodzewięku pokoleń*, „Wychowanie Ojczyście” 1975, nr 2/102, s. 3

²³ *60 lat Polskiej Sobotniej Szkoły Przedmiotów...*, dz. cyt., s. 7.

„Polonez Jubileuszowy

Jubel, jubel, jubel, jubel.

Lat dwadzieścia pięć ma nasza szkoła.

Jubel, jubel, jubel, jubel.

Niech radośnie o tym każdy woła.

Niech się cieszy i raduje i niech dumnie wznosi czoło.

Pierś wypręży, kark swój wyprostuje, dziś twój jubel święcmy nasza szkoło.

Plon uczcijmy dziś ćwierćwiecza,

Prac przy książce i w zeszytce,

Często w trudzie i mozole.

Lecz niech nikt dziś nie zaprzecza,

Że piękne w naszej szkole, dobre w naszej szkole, fajne w naszej szkole życie²⁴.

W latach 80. liczba uczniów spadła do 260, a szkoła przeniosła się do Twyford Church of England High School, w której stacjonowała do 2003 roku²⁵. Z początkiem lat 90. zmieniono egzamin z „O-level” na GCSE. Uczczono 40-lecie istnienia szkoły uroczystą mszą świętą, wydano jubileuszową jednodniówkę oraz odbył się bal z występami zespołu „Żywiec”. Zaprojektowano także nowy emblemat szkolny²⁶. Z okazji 40-lecia symbolem szkoły została czapka „krakuska” – czapka kościuszkowska²⁷. W roku szkolnym 1993/1994 kierownictwo placówki objęła Alicja Harasimów. W 1995 roku przedłużono czas trwania lekcji o 15 minut, wprowadzono wywiadówki i zaangażowano byłych uczniów na asystentów nauczycieli w młodszych klasach²⁸. Na 50-lecie istnienia szkoły Koło Rodzicielskie z Prezesem Ryszardem Kurasiem przygotowało wiele imprez. Zorganizowano wystawę, bal charytatywny oraz podniosła akademię uświetnioną występami chóru szkolnego. W dniu 20 stycznia 2001 r. odprawiono uroczystą Mszę Świętą koncelebrowaną przez Arcybiskupa Szczepana Wesołego, z udziałem Prezydenta Rzeczypospolitej na uchodźstwie Ryszarda Kaczorowskiego. Podczas mszy poświęcono sztandar szkolny, ufundowany przez rodziców z inicjatywy Krzysztofa de Berg²⁹.

„Jesteśmy dumni z osiągnięć naszej Szkoły i z okazji 50-lecia jej istnienia chcemy uczcić pamięć naszych ojców i dziadków oraz przekazać naszym dzieciom, te same ideały, które zostały przekazane nam. Jako symbol tej ciągłości chcemy ufundować sztandar szkolny³⁰”.

²⁴ IPMS, Zespół: Szkoła Przedmiotów Ojczystych im. Tadeusza Kościuszki Ealing, Kol. 721/14. Piosenki na obchód 25-lecia Szkoły im. T. Kościuszki Ealing 13, 6, 76.

²⁵ E. Adamiak-Pawelec, *Leksykon nauczycieli polskich szkół...*, dz. cyt., s. 26.

²⁶ *60 lat Polskiej Sobotniej Szkoły Przedmiotów...*, dz. cyt., s. 8.

²⁷ E. Adamiak-Pawelec, *Leksykon nauczycieli...*, dz. cyt., s. 26.

²⁸ *60 lat Polskiej Sobotniej Szkoły Przedmiotów...*, dz. cyt., s. 8.

²⁹ Tamże, s. 8.

³⁰ IPMS, Zespół: Szkoła Przedmiotów Ojczystych im. Tadeusza Kościuszki Ealing, Kol. 721/14. Apel.

Fot. 1. Dzieci z polskiej szkoły sobotniej im. T. Kościuszki w Londynie. Źródło: N. Staniaszek, M. Bniński, A. Rumun, A. Ryland (red.), *Jednodniówka jubileuszowa – 50 lat minęło... i co z Was wyrosło? Uroczystość 50-lecia istnienia Polskiej Szkoły Przedmiotów Ojczystych im. T. Kościuszki na Ealingu, Ealing, London UK*, pod Polish Parent's Association, Londyn 2010. Archiwum Biblioteka Polska POSK w Londynie, Szkoły Przedmiotów Ojczystych, Teczka VII 26.

Fig. 1. The students from the Polish Saturday school T. Kościuszki in London. Source: N. Staniaszek, M. Bniński, A. Rumun, A. Ryland (ed.), *Jednodniówka jubileuszowa – 50 lat minęło... i co z Was wyrosło? Uroczystość 50-lecia istnienia Polskiej Szkoły Przedmiotów Ojczystych im. T. Kościuszki na Ealingu*, Archive Polish Library POSK in London, Polish School of Native Subjects, File VII 26.

W roku szkolnym 2002/2003, 32 nauczycieli prowadziło lekcje z 503 uczniami w 28 klasach. Od 2003 roku, aż do dziś siedzibą szkoły jest szkoła angielska St. Benedict's School przy 54 Eaton Rise, Ealing, Londyn W5 2ES³¹. W roku szkolnym 2004/2005 kierowniczką szkoły została Joanna Paszkiewicz, a rok później Renata Chudzik³². W 2010 roku, 60 lat od powstania szkoły, aż 45 nauczycieli i 13 asystentów pracowało w 36 klasach z 650 uczniami. Nastąpił systematyczny wzrost liczby uczniów, dlatego ograniczono liczbę przyjęć i ustalono warunki rekrutacji. Utworzono listę dzieci oczekujących³³.

³¹ E. Adamiak-Pawelec, *Leksykon nauczycieli polskich szkół...*, dz. cyt., s. 25.

³² *60 lat Polskiej Sobotniej Szkoły Przedmiotów...*, dz. cyt., s. 8.

³³ E. Adamiak-Pawelec, *Leksykon nauczycieli polskich szkół...*, dz. cyt., s. 25.

Fot. 2. Polska Szkoła Przedmiotów Ojczystych im. T. Kościuszki St. Benedict's School, 54 Eaton Rise, Ealing, Londyn W5 2ES. Źródło: Zbiory własne, Londyn 2018.

Fig. 2. Polish School of Native Subjects T. Kościuszki, St. Benedict's School, 54 Eaton Rise, Ealing, London W5 2ES. Source: From own sets.

Z okazji 60-lecia szkoły rok szkolny 2010/2011 rozpoczęto uroczystą inauguracją, podczas której odprawiona została Msza Święta w Ealing Abbey, koncelebrowana przez Arcybiskupa Stefana Wesołego. Mszę uświetnił swoim występem chór szkolny oraz śpiew absolwentów szkoły, którzy wykonali pieśni *Gaude Mater Polonia* i *Gdy klęczę przed Tobą*. Z okazji jubileuszu wprowadzony został nowy emblemat szkoły, oparty na oryginalnym emblemacie z lat siedemdziesiątych. Zawiera on elementy symbolizujące postać Tadeusza Kościuszki (kosa oraz tło w kształcie czapki kościuszkowskiej), naukę (księga), Polskę (biało-czerwone tło) oraz nowe motto szkolne „Pamiętamy, Pielęgnowujemy, Przekazujemy”³⁴. Wydano znaczek pamiątkowy (zaprojektowany przez Emilię Staniaszek z klasy I gimnazjalnej), który otrzymali wszyscy uczniowie i pracownicy. Urządzono również wielki bal. Podczas uroczystości jubileuszowych szkoła otrzymała odznaczenie „Pro Memoria”³⁵.

W pierwszych latach istnienia szkoły głównym jej celem było:

„[...] utrzymanie polskości, zapewnienie dzieciom i młodzieży podstaw jez. polskiego w czytaniu, mowie i piśmie, oraz przekazanie prawdziwych danych o polskiej historii i geografii”³⁶.

Pierwsi uchodźcy osiągnęli swój cel niepodległą i suwerenną Polskę, ale szkoła nadal istnieje i kontynuuje swoje cele. Pragnie zaszczepić w dzieciach zamiłowanie do swojej Ojczyzny. Obecne cele szkoły to:

³⁴ *60 lat Polskiej Sobotniej Szkoły Przedmiotów...*, dz. cyt., s. 35.

³⁵ IPMS, Zespół: Szkoła Przedmiotów Ojczystych im. Tadeusza Kościuszki Ealing, Kol. 721/14; Zob.: A. Podhorodecka, *Ostatnie dziesięciolecie...*, dz. cyt., s. 125–129.

³⁶ *60 lat Polskiej Sobotniej Szkoły...*, dz. cyt., s. 6.

„[...] wpojenie uczniom miłości do Polski, polskiej kultury i tradycji oraz wychowanie młodego człowieka, który będzie dumny ze swojego pochodzenia, a jednocześnie będzie wartościowym obywatelem kraju zamieszkania”³⁷.

Z tych małych korzeni szkoła rosła i rozwijała się. Dzisiejsza Polska Szkoła Przedmiotów Ojczystych im. T. Kościuszki jest dziedzictwem sześćdziesięciu lat wytrwałej pracy kierowników, nauczycieli, duchowieństwa i ludzi charytatywnie pracujących na rzecz szkoły. Dzięki długoletniej współpracy wszystkich pokoleń, począwszy od emigracji wojennej, dzisiaj Polska Szkoła Przedmiotów Ojczystych im. T. Kościuszki może szczycić się rozwojem i sukcesami – obecnie jest jedną z największych szkół polskich tego typu w Europie³⁸.

W roku szkolnym 2012/2013 uczęszczało do niej 650 uczniów w wieku od 4 do 17 lat, w 37 klasach. Uczyło w niej 50 nauczycieli wspomaganych przez trzynastu asystentów³⁹. Nauka w szkole trwa 11 lat i kończy się egzaminem państwowym z języka polskiego GCSE oraz A-level⁴⁰. Na czele szkoły stoi kierownik szkoły, który wraz z wysoko wykwalifikowanym gronem pedagogicznym zapewniała dzieciom naukę. W szkole naucza się języka polskiego, geografii, historii Polski religii, korzystając z najnowszych książek i pomocy naukowych dostępnych w Polsce. Nauczyciele z wielkim poświęceniem próbują zaszczerpić w młodych ludziach umiłowanie do kraju ojczystego i języka. Księża Marianie i siostry Zmartwychwstanki, nauczając religii, wychowują uczniów w duchu wiary katolickiej. W szkole pielęgnowane są piękne tradycje, polskie obyczaje, kształtuje się szacunek i świadomość narodową poprzez uczestnictwo uczniów w akademiach z okazji obchodów świąt narodowych, uroczystości patriotycznych, prelekcjach i wykładach historycznych, np. prowadzonych przez Krzysztofa de Berg, który również opiekuje się pocztą sztandarową i organizuje wyjazdy młodzieży w celu zwiedzania Instytutu Polskiego i Muzeum im. Generała Sikorskiego⁴¹. W szkole działają drużyny harcerskie i zuchowe, które pełnią ważną rolę w rozbudzaniu świadomości narodowej. Uczestnictwo w nich traktowane jest przez uczniów jak rozrywka, nie jak przymus. W wielu przypadkach harcerstwo uświadomiło dzieciom polskość i to dzięki harcerstwu nabrała ona dla nich smaku i barw życia⁴².

³⁷ A. Harasimow, *Szkoła im. T. Kościuszko – Ealing*, [w:] A. Podhorodecka, *W służbie oświacie...*, dz. cyt., s. 238.

³⁸ Tamże, s. 26.

³⁹ A. Podhorodecka, *Ostatnie dziesięciolecie...*, dz. cyt., s. 129.

⁴⁰ Od 1960 roku młodzież Szkoły Ojczystej im. T. Kościuszki przygotowana jest do egzaminu z języka polskiego na poziomie O-level. Do 1985 roku 400 uczniów przystąpiło do tego egzaminu, a w 1986 roku zmieniono O-level na GCSE. Od 2001 roku nauczyciele przygotowują uczniów do zdawania egzaminów na poziomach: GCSE i A-level.

⁴¹ *60 lat Polskiej Sobotniej Szkoły...*, dz. cyt., s. 2.

⁴² I. Bielatowicz, *Pojęcie ojczyzny u dziecka polskiego na emigracji*, „Wychowanie Ojczyste” 1970, nr 1/82, s. 9.

Fot. 3. Harcerze z Polskiej Szkoły Przedmiotów Ojczystych im. Tadeusza Kościuszki na Ealingu w Londynie. Źródło: Ze zbiorów własnych, Londyn 2018.

Fig. 3. The scouts from the Polish School of Native Subjects T. Kościuszki in London. Source: From own sets.

Fot. 4. Harcerki z Polskiej Szkoły Przedmiotów Ojczystych im. Tadeusza Kościuszki na Ealingu w Londynie. Źródło: Ze zbiorów własnych, Londyn 2018.

Fig 4. The girlscouts from the Polish School of Native Subjects T. Kościuszki in London. Source: From own sets.

Uczniowie szkoły sobotniej muszą przestrzegać regulaminu szkoły, w którym zapisane są ich prawa i obowiązki: uczeń jest zobowiązany przynosić na lekcje dzienniczek podpisany przez rodziców. Rodzice i uczniowie są zobowiązani utrzymywać porządek na terenie szkoły. Uczniom nie wolno opuszczać terenu szkoły w czasie lekcji. Uczniowie mogą korzystać ze sprzętu szkolnego tylko pod nadzorem i za pozwoleniem nauczycieli. Książki i przybory szkolne są własnością szkoły i powinny być szanowane. Dzieciom nie wolno przynosić do szkoły zabawek, np. hulajnogi, deskorolki itp.⁴³ Uczeń jest zobowiązany przestrzegać poleceń nauczycieli i rodziców, a powtórne złe zachowanie ucznia, spowoduje, że zostanie usunięty z klasy i poinformowani zostaną o tym rodzice. Na terenie szkolnym obowiązuje zakaz palenia. W czasie zajęć lekcyjnych nie wolno używać telefonów komórkowych. Ubiór, biżuteria i wygląd uczniów musi być skromny i odpowiedni do okoliczności itp.⁴⁴

Szkoła bierze czynny udział w licznych konkursach międzyszkolnych, w których uczniowie zdobywają nagrody i wyróżnienia. Uczniowie szkoły uzyskują również wspaniałe wyniki egzaminów GCSE i A-level⁴⁵. Zarówno szkoła, jak i uczniowie otrzymali indywidualne listy gratulacyjne i wyróżnienia z AQA (Assessment and Qualification Alliance) – angielskiego inspektoratu, za najlepsze wyniki w całej Anglii⁴⁶.

Zajęcia w szkole sobotniej odbywają się w soboty, a więc w dni wolne od zajęć w szkole angielskiej. U niektórych uczniów budzi to pewne uczucie niechęci wobec szkoły, często dzieci uczęszczają do niej pod wpływem perswazji rodziców i dziadków. Ponadto, szkoła polska nie ma takiego prestiżu jak szkoła angielska, która jest wyposażona we wspaniałe pomoce naukowe, urządzenia sportowe, laboratoria itp., dlatego największym problemem szkół sobotnich było i jest dotychczas uczynienie ich atrakcyjnymi dla uczniów⁴⁷. Najchętniej do szkoły chodzą najmłodsze dzieci, którym szkoła kojarzy się z zabawą, kolegami

⁴³ 60 lat Polskiej Sobotniej Szkoły..., dz. cyt., s. 47.

⁴⁴ Tamże.

⁴⁵ GCSE – General Certificate of Secondary Education. A-level – Advanced Level. Polskie szkoły przedmiotów ojczyźtych w Wielkiej Brytanii przygotowują do egzaminów państwowych z języka polskiego. Egzamin GCSE jest angielskim odpowiednikiem ukończenia gimnazjum w Polsce. Egzamin A-level ten jest państwowym egzaminem maturalnym z języka polskiego tzw. „duża matura”. Egzamin ten przeprowadzane są przez angielski inspektorat AQA, odbywają się co roku w letniej sesji egzaminacyjnej (maj – czerwiec). Na egzamin uczniowie mogą się zgłosić w szkole angielskiej lub podejść do egzaminu w Polskim Ośrodku Społeczno-Kulturalnym (POSK) w Londynie. Egzamin jest organizowany przez Polską Macierz Szkolną. Egzamin ten weryfikuje kompetencje językowe i sprawność komunikowania się w języku polskim. – A. Podhorodecka, *Ostatnie dziesięciolecie...*, dz. cyt., s. 127; B. Howe, *Edukacja za granicą – szkoły polskie i angielskie*, [w:] K. Zachenter (red.), *Po polsku na Wyspach. Poradnik dla rodziców dzieci dwujęzycznych*, PUNO, Londyn 2016, s. 92.

⁴⁶ 60 lat Polskiej Sobotniej Szkoły..., dz. cyt., s. 9.

⁴⁷ Zob.: O. Zamecka-Zalas, *Rola rodziny w wychowaniu ojczyźtych dziecka na obczyźnie na przykładzie Wielkiej Brytanii (w latach 1945–1989)*, „Wychowanie w Rodzinie”, t. XIV (2/2016), s. 243.

i koleżankami. Stosunek do szkoły zmienia się wraz ze wzrostem obciążeń w szkole angielskiej a także wzrostem wymagań w szkole polskiej. Po przejściu do szkoły średniej „grammarschool” nastawienie do szkoły się zmienia. Uczniowie, którzy chcą zdawać maturę z języka polskiego, zaczynają przykładać się do nauki⁴⁸.

Przywołana już Alicja Harasimów – nauczycielka i kierowniczka szkoły tak pisze na temat sobotniego obowiązku:

„Stosunek dzieci do polskiej szkoły nie zmienił się przez pół wieku. W latach wcześniejszych koledzy naszych uczniów chodzili do kina na poranki, a nasze dzieci musiały przychodzić do szkoły. Nie było entuzjazmu – był tylko obowiązek. Dopiero później przychodzi zrozumienie i docenienie tego dziedzictwa, które polska szkoła daje swoim uczniom”⁴⁹.

Dlaczego chodzę do polskiej szkoły?

Wypowiedzi uczniów polskiej szkoły im. T. Kościuszki w odpowiedzi na pytanie *Dlaczego chodzę do polskiej szkoły?*:

„«Chodzę do polskiej szkoły dlatego, że jestem Polakiem i myślę, że każdy Polak powinien uczyć się polskiego i chodzić do polskiej szkoły» – Paweł, «Chodzę do szkoły, żeby nie zapomnieć swojego ojczystego języka.» – Michał, «Musimy chodzić do szkoły, bo jak będziemy dorośli będziemy mogli pracować w Polsce [...]» – Dominika, «W szkole dzieją się ciekawe rzeczy np. kiermasz ciast. Lubię jasełka i różne akademie. Na przerwach z koleżankami też fajnie spędzam czas» – Patrycja, «Chcę się więcej nauczyć o ojczyźnie i jej historii i udowodnić, że kocham Polskę i jestem dumna z mojego pochodzenia i chcę wiedzieć jak najwięcej o moim języku i wszystkim z nim związanym»⁵⁰.

Współpraca szkoły z rodzicami w wychowaniu patriotycznym dzieci

Wychowanie patriotyczne dzieci w szkole sobotniej możliwe jest tylko dzięki współpracy szkoły z rodzicami. Posyłając dziecko do szkoły rodzice stają się automatycznie członkami Koła Rodzicielskiego z prawem głosowania na walnym zebraniu, przyczyniając się do tworzenia wspólnoty, która tak samo

⁴⁸ T. Radzik, *Szkolnictwo polskie w Wielkiej Brytanii po drugiej wojnie...*, dz. cyt., s. 214.

⁴⁹ *60 lat Polskiej Sobotniej Szkoły...*, dz. cyt., s. 27.

⁵⁰ Tamże, s. 37 i 45.

myśli, pracuje dla dobra innych i dąży do wspólnego celu, jakim jest utrzymanie polskości wśród przyszłych pokoleń Polaków na uchodźstwie⁵¹.

Rodzice chętnie angażują się w różne formy współpracy ze szkołą, m.in.: we współpracę z nauczycielami poprzez udział w wywiadówkach, pomoc dzieciom w przygotowaniu się do lekcji, pełnienie dyżurów podczas przerw szkolnych, wspieranie organizacji akademii i uroczystości szkolnych, a także udział w Zarządzie Koła Rodzicielskiego⁵². Opiekę administracyjną pełni Zarząd Koła Rodzicielskiego, który ściśle współpracuje z kierownictwem szkoły, troszczy się o opiekę nad dziećmi; organizuje dyżury rodziców w czasie przerw; wydaje komunikaty i przede wszystkim zdobywa fundusze na prowadzenie szkoły przez organizowanie zabaw i kiermaszy⁵³, m.in. zabaw intelektualno-rozrywkowych np. „Quiz Night”, kontynuowane są dawne tradycje, takie jak: organizowanie Świętego Mikołaja dla dzieci, opłatek z gronem pedagogicznym, jasełka, świąteczne kiermasze ciast, coroczne BBQ w Fawley Court i wyjazdy do teatru⁵⁴.

W 2006 roku zarejestrowano szkołę jako organizację charytatywną. Zaprojektowano nowy statut szkoły, dostosowany do nowych wymogów prawnych. Mimo że szkoła funkcjonuje tylko cztery godziny w sobotę, to podlega takim samym przepisom prawnym jak szkoły, które prowadzą zajęcia przez cały tydzień. W nowym tysiącleciu założono stronę internetową szkoły, wprowadzono nowy regulamin i usprawniono administrację szkolną. Do biblioteki zakupiono nowe książki, pomoce dydaktyczne oraz sprzęt techniczny. W 2008 roku szkoła wsparła cel charytatywny, jakim była budowa pomnika „Polskich Sił Zbrojnych” w National Memorial Arboretum koło Lichfield⁵⁵.

Dyrektor szkoły, Renata Chudzik, tak opisuje zaangażowanie rodziców:

„Oddana pracy społecznej grupa rodziców wchodząca w skład Zarządu Koła Rodzicielskiego wspomaga pracę nauczycieli i kierownictwo placówki. To właśnie oni dbają o administrację szkolną, finanse, o przygotowanie imprez dla uczniów i ich rodzin. Ogromne poświęcenie i oddanie tych ludzi jest godne podziwu, to przede wszystkim dzięki ich wysiłkom szkoła bardzo dobrze funkcjonuje i stale się rozwija”⁵⁶.

Rodzice są zobowiązani do przestrzegania regulaminu szkoły. Zajęcia lekcyjne trwają od 9.00 do 13.00. Rodzice muszą przychodzić punktualnie po dzieci. Wszelkie koszty szkód spowodowanych przez ucznia ponoszą rodzice. Rodzice zobowiązani są do udzielania pomocy w odrabianiu prac domowych przez

⁵¹ IPMS, Zespół: Szkoła Przedmiotów Ojczystych im. Tadeusza Kościuszki Ealing, Kol. 721/14. Broszura „Polska Szkoła Przedmiotów Ojczystych im. Tadeusza Kościuszki Ealing”.

⁵² *60 lat Polskiej Sobotniej Szkoły...*, dz. cyt., s. 2.

⁵³ A. Harasimow, *Szkoła im. T. Kościuszko...*, dz. cyt., s. 238.

⁵⁴ *60 lat Polskiej Sobotniej Szkoły...*, dz. cyt., s. 9.

⁵⁵ Tamże.

⁵⁶ Tamże.

ucznia, a nieodrobione zadania domowe muszą być pisemnie usprawiedliwione. Obecność rodziców na wywiadówkach jest obowiązkowa. Rodzice są zobowiązani do zapoznawania się z komunikatami i zawiadomieniami oraz do pełnienia dwóch dyżurów w ciągu roku szkolnego. W razie nieodbycia tych dyżurów, rodzice muszą zapłacić 50 £ na rzecz szkoły⁵⁷.

Zaangażowanie rodziców najlepiej obrazują wypowiedzi członków Zarządu Koła Rodzicielskiego:

„«Wpadłam w wir pracy Komitetu Rodzicielskiego 13 lat temu, aby kontynuować dzieło swoich poprzedników, kiedy moje dzieci Marcin i Bonita rozpoczęli sobotnie zajęcia. Do znaczących elementów wpływających na moje aktywne zaangażowanie w pracy charytatywnej zaliczam spójność wartości osobistych i moich współpracowników oraz wartości jakie przyświecają naszej szkolnej społeczności. Satysfakcja płynąca z budowania przyjaznej, harmonijnej i owocnej współpracy z dyrektorem, gronem pedagogicznym, członkami zarządu i pracownikami zachęca do czynnego udziału w przedsięwzięciach realizowanych na rzecz dzieci i młodzieży [...]» – Katarzyna. «Do zarządu należymy od dwóch, trzech lat. Nasza działalność jest oparta nie tylko na podtrzymywaniu polskości naszych dzieci, ale także w równym stopniu naszej własnej. To dzięki wspólnej pracy i działalności charytatywnej mamy szansę pielęgnować i umacniać zawarte znajomości i przyjaźnie» – Iwona i Anita⁵⁸. „«Szkoly polskie na obczyźnie zalozyli nasi rodacy, ktorzy tu zostali z roznych powodow po wojnie, wiec nie zmarnujmy tego, nie zapominajmy skad pochodzimy. Osobiscie bardzo sie ciesze, ze moje dzieci choc urodzily sie w Wielkiej Brytanii, maja mozliwosc uczyc sie jezyka ojczystego i poznac historie Polski. To, ze jestem w szkole i pomagam pozwala mi poznac ludzi z wielu zakatkow Polski» – Jola. „«Od czternastu lat jestem w Zarzadzie Koła Rodzicielskiego. Urodzilam sie w Londynie i sama chodzilam do polskiej szkoly sobotniej w Willesden. Moi rodzice byli lotnikami, ktorzy bardzo udzielali sie spolecznie. Wychowana bylam w umiłowaniu i szanowaniu jezyka polskiego oraz kultury i pieknych tradycji polskich. Chociaz wyslam za maza za anglika, to przekazuje to umiłowanie swoim dzieciom Mateuszowi, Tomaszowi i Izabelce. Doceniam wkład pracy i poświęcenie poprzednich pokoleń, a moja działalność w zarządzie jest znakiem wdzięczności tym ludziom, ktorzy nie mogąc wrócić do ukochanej ojczyzny zalozyli szkoly, stowarzyszenia i instytucje, aby przyszle pokolenia zapoznaly sie i ukochaly wszystko co polskie [...]» – Joanna⁵⁹.

Dzięki ciężkiej pracy rodziców, uczniów a przede wszystkim grona pedagogicznego, poziom i wyniki nauczania w Szkole Sobotniej im. Tadeusza Ko-

⁵⁷ IPMS, Zespół: Szkoła Przedmiotów Ojczystych im. Tadeusza Kościuszki Ealing, Kol. 721/14. Regulamin szkoły.

⁵⁸ *60 lat Polskiej Sobotniej Szkoły...*, dz. cyt., s. 46.

⁵⁹ Tamże, s. 47.

ściuszki były zawsze bardzo dobre. Jednak przygotowanie do egzaminów nie jest głównym celem szkoły. Było i jest nim wpojenie miłości do Polski, do polskiej kultury i tradycji, a także wychowanie młodego człowieka, który będzie dumny ze swego pochodzenia a jednocześnie będzie wartościowym obywatelem kraju zamieszkania⁶⁰.

Nauczyciele bardzo ciepło i z rozrzewnieniem wspominają swoją pracę w szkole przedmiotów ojczystych. Jedną z nauczycielek jest Magdalena Tangl, długoletnia kierowniczka szkoły, która z pasją opowiada o swojej pracy:

„Robiliśmy wszystko, co można było, aby nasze dzieci wyrosły na Polaków. Chodziło o to, aby one poznały kraj i język swoich rodziców, uczyły się pisać i czytać, zapoznawały się z literaturą i historią Polski i tutaj był problem, gdyż nie było podręczników historii, która przedstawiała prawdziwy przebieg wydarzeń. Podobna była sytuacja z geografią, gdyż musieliśmy odbijać na kopiarce materiały, które przygotowali nauczyciele. Niektórzy (jak mój mąż) specjalnie w tym celu pisali książki, z których szkoła korzystała. [...] Dla dzieci z rodzin polsko-angielskich, dla których polski był drugim językiem prowadzaliśmy książki z Ameryki przez Macierz Szkolną.” [...] Stosunek do szkoły nie zmienił się mimo, że fale emigracji bardzo się od siebie różniły. Gdy pytałam dlaczego chodzą do polskiej szkoły dzieci niezmiennie mówiły, bo mi mama, tata każe. Ja im odpowiadałam zobaczycie, to Wam się przyda. Teraz, gdy spotykają mnie na ulicy nasi dawni uczniowie, których trudno jest mi nawet rozpoznać mówią mi Pani miała rację Polski nam się bardzo przydał. Jeździmy na kontrakty do Polski, pracujemy z Polakami”⁶¹.

Szkoła Przedmiotów Ojczystych im. T. Kościuszki we wspomnieniach absolwentki, dzisiaj nauczycielki, Anny Bnińskiej-Gębskiej:

„Pierwszy mój etap w szkole sobotniej im. T. Kościuszki na Ealingu to 10 lat w ławce szkolnej. Były to lata 60-te i 70-te. Początkowo zajęcia odbywały się w budynku Grange School, potem przenieśliśmy się na Ealing Green. Pamiętam koleżanki z ławki: Unia, Ania, Teresa i Ewa. [...] Właściwie nie uczyłam się pilnie, ale chętnie chodziłam do szkoły głównie dlatego, że po szkole mogłam pójść na zbiórkę harcerską. [...] Drugi etap w szkole to lata 90-te kiedy przyprowadziłam do szkoły własne dzieci, początkowo jeszcze na Ealing Green, a potem na Twyford School. Wiedziałam z własnego doświadczenia, że nie zaszkodzi im sobota w gronie polskich rówieśników, więc na rozżalenie dzieci, że koledzy z angielskiej szkoły chodzą się bawić całą sobotą nie zwracałam uwagi. Stefan i Teresa zdali GCSE i Alevel z polskiego i są dziś dumni ze swoich polskich korzeni. [...] Gdyby ktoś mi powiedział w latach siedemdziesiątych, że dojdzie do trzeciego etapu w szkole, to bym nie uwierzyła. Po kilku próbach namawiania zgłosiłam się do Pani Ali Harasimów i podjęłam

⁶⁰ A. Harasimow, *Szkoła im. T. Kościuszko...*, dz. cyt., s. 238.

⁶¹ *60 lat Polskiej Sobotniej Szkoły...*, dz. cyt., s. 20.

pracę jako nauczycielka w pierwszych i drugich klasach podstawowych (kochany «Elementarz»). [...] Dziękuję wszystkim moim wychowawcom za nauczanie, poświęcenie i troskę. Najbardziej jednak dziękuję moim rodzicom, którzy zadbali o moją polskość i rozwinęli we mnie świadomość moich korzeni. Cieszę się, że mogłam to dziedzictwo przekazać nie tylko własnym dzieciom, ale i uczniom w polskiej sobotniej szkole, a kontynuuję to nadal w harcerstwie»⁶².

Zakończenie

Ze skromnych początków szkoły w 1950 roku, kiedy uczęszczało do niej 19 uczniów, a zajęcia prowadziła jedna nauczycielka, dzięki pracy pokoleń kierowników, nauczycieli i rodziców, Szkoła Przedmiotów Ojczystych im. T. Kościuszki stała się jedną z największych tego typu polskich szkół w Europie. Wymagało to ogromnego nakładu pracy społeczników: rodziców i nauczycieli zaangażowanych w działalność szkoły.

Podsumowując, warto przedstawić przeobrażenia i najważniejsze osiągnięcia szkoły, uczniów i rodziców na przestrzeni lat:

- W latach 50. szkoła otrzymała program edukacji, który stał się podstawą do planowania programu nauczania. Powstał pierwszy Komitet Rodzicielski;
- Na początku lat 60. w szkole było już 170 uczniów w 7 klasach, w których uczyło 9 nauczycieli. Rozpoczęto pierwsze przygotowania do tzw. „małej matury z języka polskiego”, na poziomie języka angielskiego „Ordinary Level”;
- W latach 70. do szkoły uczęszczało już od 400 do 450 uczniów w 20 klasach. Do pracy w szkole przyszli po raz pierwszy jej absolwenci. Uczniowie uczestniczyli w konkursach międzyszkolnych, w obchodach uroczystości patriotycznych i narodowych, zdobywając sławę na terenie całego Londynu;
- W latach 80. otworzono tzw. „zerówkę” dla najmłodszych dzieci. Liczba uczniów spadła do 260, a szkoła przeniosła się do Twyford Church of England High School;
- Początek lat 90. przyniósł zmianę egzaminu „O level” na GCSE. W latach kolejnych liczba uczniów ponownie wzrosła;
- W roku 2000/2001 szkoła doczekała się złotego jubileuszu 50-lecia;
- W roku szkolnym 2001/2001 rozpoczęto kurs „A level”, tak zwaną „dużą maturę”;
- W latach 2002/2003 liczba uczęszczających do szkoły uczniów wzrosła do 503. Od 2003 roku siedzibą szkoły stała się szkoła angielska St. Benedict’s School przy 54 Eaton Rise, Ealing, Londyn W5 2ES;

⁶² Tamże, s. 15.

- W nowym tysiącleciu założono stronę internetową szkoły, usprawniono administrację szkolną. Zakupiono do biblioteki nowe książki, taśmy wideo, płyty DVD i sprzęt techniczny;
- W roku szkolnym 2010/2011 uczczono 60. rocznicę powstania szkoły. Wydano z tej okazji okolicznościową publikację oraz „Wielki Bal 60-lecia”. Wprowadzono nowy emblemat szkolny z mottem „Pamiętamy, Pielęgujemy, Przekazujemy”;
- W 2011 roku szkoła otrzymała prestiżowe odznaczenie „Pro Memoria” z rąk dr Jana Tarczyńskiego⁶³.

Obecnie w szkoła liczy przeszło 600 uczniów. W wyniku dużego zainteresowania szkołą ze strony rodziców, w klasach brakuje miejsc, tworzone są więc listy oczekujących⁶⁴. Wysoko wykwalifikowane grono nauczycielskie naucza języka polskiego, historii, geografii Polski, korzystając z najnowszych, dostępnych w Polsce podręczników i pomocy naukowych. Nauczyciele z ogromnym poświęceniem próbują zaszcześcić umiłowanie języka i kraju ojczystego. Księża Marianie i Siostry Zmartwychwstanki uczą religii i wychowują uczniów w duchu wiary katolickiej. Podobnie jak przez ostatnie 60 lat szkoła poszerza horyzonty swoich wychowanków i pielęgnuje polskie tradycje, uczestnicząc w obchodach z okazji świąt narodowych, uroczystości patriotycznych, prelekcjach i wykładach historycznych.

Szkoła cały czas się rozwija i zapewnia uczniom i nauczycielom jak najlepsze warunki do osiągania kolejnych sukcesów. Absolwenci szkoły są dumni z własnej tożsamości, bogatej kultury oraz bardzo dobrych ocen z języka polskiego. Oddani swojej pracy rodzice wchodzący w skład Zarządu Koła Rodzicielskiego wspomagają pracę nauczycieli i kierownictwo placówki⁶⁵.

Szkoła pamięta, pielęgnuje i przekazuje dalej dziedzictwo kulturowe, tradycje polskie, historię, język i religię, ogromnie doceniając wkład poszczególnych osób w jej rozwój. Wielką zasługą szkoły jest fakt wychowania kilku pokoleń młodych Polaków, urodzonych i wykształconych w Anglii, wrosniętych w społeczeństwo angielskie, ale świadomych swoich korzeni, swoich więzi z polskością i dumnych ze swojego pochodzenia.

Bibliografia

- Adamiak-Pawelec E., *Leksykon nauczycieli polskich szkół przedmiotów ojczystych w Londynie w latach 1950–2010*, Wydawnictwo Norbertinum, Lublin 2012.
- Archiwum Biblioteki Polskiej POSK w Londynie – Dokumenty Życia Społecznego, Szkoły Przedmiotów Ojczystych (sobotnie) Teczka VII 26, *Jednodniówka jubileuszowa – 50 lat minęło... i co z Was wyrosło? Uroczystość 50-lecia istnienia Polskiej Szkoły Przedmiotów Ojczystych im. T. Kościuszki na Ealingu*.

⁶³ A. Podhorodecka, *Ostatnie dziesięciolecie...*, dz. cyt., s. 126–120.

⁶⁴ Por. źródło: <http://www.szkoła.org> [dostęp: 28.05.2018].

⁶⁵ *60 lat Polskiej Sobotniej Szkoły...*, dz. cyt., s. 2.

- Bielatowicz I., *Pojęcie ojczyzny u dziecka polskiego na emigracji*, „Wychowanie Ojczyste” 1970, nr 1/82.
- Goławski M., *Wychowanie ojczyste na emigracji*, „Wychowanie Ojczyste” 1956, z. 3.
- Harasimow A., *Szkoła im. T. Kościuszko – Ealing*, [w:] A. Podhorodecka (red.), *W służbie oświacie. 50 lat Polskiej Macierzy Szkolnej 1953–2003*, Polska Macierz Szkolna, Londyn 2003.
- Howe B., *Edukacja za granicą – szkoły polskie i angielskie*, [w:] K. Zachenter (red.), *Po polsku na Wyspach. Poradnik dla rodziców dzieci dwujęzycznych*, PUNO, Londyn 2016.
- <http://www.szkoła.org> [dostęp: 28.05.2018].
- Instytut Polski i Muzeum im. gen. Sikorskiego w Londynie. Archiwum, Zespół: Szkoła Przedmiotów Ojczystych im. Tadeusza Kościuszki Ealing, Kol. 721/14. Apel.
- Instytut Polski i Muzeum im. gen. Sikorskiego w Londynie. Archiwum, Zespół: Szkoła Przedmiotów Ojczystych im. Tadeusza Kościuszki Ealing, Kol. 721/14. Broszura „Polska Szkoła Przedmiotów Ojczystych im. Tadeusza Kościuszki Ealing”.
- Instytut Polski i Muzeum im. gen. Sikorskiego w Londynie. Archiwum, Zespół: Szkoła Przedmiotów Ojczystych im. Tadeusza Kościuszki Ealing, Kol. 721/14. Piosenki na obchód 25-lecia Szkoły im. T. Kościuszki Ealing.
- Instytut Polski i Muzeum im. gen. Sikorskiego w Londynie. Archiwum, Zespół: Szkoła Przedmiotów Ojczystych im. Tadeusza Kościuszki Ealing, Kol. 721/14. Regulamin szkoły.
- Instytut Polski i Muzeum im. gen. Sikorskiego w Londynie. Archiwum, Zespół: Szkoła Przedmiotów Ojczystych im. Tadeusza Kościuszki Ealing, Kol. 721/14. Sprawozdanie z działalności Komisji Organizacyjnej Komitetu Rodzicielskiego Parafii Ealing.
- Jasieńczyk-Krajewski L.R., *Bezdroża rozzwiewu pokoleń*, „Wychowanie Ojczyste” 1975, nr 2/102.
- Mękarska J., *Walka o środowisko wychowawcze*, „Orzeł Biały” 1948, nr 18(304).
- Podhorodecka A., *Ostatnie dziesięciolecie – Historia Polskiej Macierzy Szkolnej – 2003–2013*, Polska Macierz Szkolna, Londyn 2013.
- Podhorodecka A., *W służbie oświacie. 50 lat Polskiej Macierzy Szkolnej 1953–2003*, Polska Macierz Szkolna, Londyn 2003.
- Program nauki w szkołach przedmiotów ojczystych na szczeblu szkoły powszechnej. Wydanie trzecie zmienione*, Wydział Oświaty i Wychowania, Londyn 1955.
- Radzik T., *Szkolnictwo polonijne w Wielkiej Brytanii po drugiej wojnie światowej*, [w:] A. Koprucki (red.), *Szkolnictwo polonijne w XX w.*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 1986.
- Radzik T., *Szkolnictwo polskie w Wielkiej Brytanii po drugiej wojnie światowej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 1991.
- Staniaszek N., Bniński M., Rumun A., Ryland A. (red.), *60 lat Polskiej Sobotniej Szkoły Przedmiotów Ojczystych im. T. Kościuszki. Ealing, London, UK*, Londyn 2010.
- Stoliński K., *Zarys działalności szkoły w latach 1951–1976*, [w:] *Jakie korzyści daje polska szkoła Twojemu dziecku. Polska Szkoła im. T. Kościuszki w Londynie na Ealingu utrzymywana przez Komitet Rodzicielski Polskiej Macierzy Szkolnej*, Londyn 1976.
- Tangl L.K., *Program szkoły*, [w:] *Jakie korzyści daje polska szkoła Twojemu dziecku, Polska Szkoła im. T. Kościuszki w Londynie utrzymywana przez Komitet Rodzicielski Polskiej Macierzy Szkolnej*, Londyn 1976.

-
- Zamecka-Zalas O., *Pedagodzy – zasłużeni dla zachowania tożsamości narodowej Polaków na uchodźstwie po II wojnie światowej (na przykładzie organizacji Polska Matka Szkolna)*, [w:] A. Ładyżyński, M. Piotrowska, M. Kasprzak (red.), *Dom rodzinny w doświadczeniu (auto)biograficznym*, Instytut Pedagogiki Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2017.
- Zamecka-Zalas O., *Rola rodziny w wychowaniu ojczystym dziecka na obczyźnie na przykładzie Wielkiej Brytanii (w latach 194–1989)*, „Wychowanie w Rodzinie”, t. XIV (2/2016).
- Zamecka-Zalas O., *Współpraca rodziny i szkoły w zakresie wychowania ojczystego dziecka w szkołach sobotnich w Wielkiej Brytanii*, [w:] O. Zamecka-Zalas, I. Kieltyk-Zaborowska (red.), *Obraz rodziny i szkoły w ujęciu interdyscyplinarnym*, Naukowe Wydawnictwo Piotrkowskie, Piotrków Trybunalski 2016.